

ЕКОЛОГІЧНА СОЦІАЛЬНА РОБОТА ЯК ЧИННИК ФОРМУВАННЯ ЖИТТЄСТІЙКОСТІ ОСОБИСТОСТІ В УМОВАХ СУЧАСНИХ ВИКЛИКІВ

Балашова Наталя

Сучасні суспільні трансформації, воєнні дії, екологічні загрози, економічна нестабільність та цифровізація соціальної сфери актуалізують проблему формування життєстійкості особистості. В умовах постійних криз, воєнних загроз та проявів екоциду особливого значення набуває пошук нових міждисциплінарних підходів до підтримки психосоціального благополуччя населення. Одним із таких напрямів виступає екологічна соціальна робота (Green Social Work), яка поєднує соціальні, психологічні, етичні та екологічні аспекти професійної діяльності [1].

Екологічна соціальна робота ґрунтується на розумінні взаємозв'язку між людиною, суспільством і довкіллям [2]. Її основною метою є забезпечення соціальної справедливості, підтримка вразливих груп населення та формування безпечного середовища для життєдіяльності людини. У сучасних українських реаліях руйнування екосистем внаслідок бойових дій викликає у населення хронічний стрес, еко-тривожність та «соласталгію», як особливий екзистенційний стан, що проявляється через глибокий смуток, тугу та екологічну тривогу, викликану негативними змінами у звичному природному середовищі. Це безпосередньо дестабілізує психоемоційне благополуччя особистості й руйнує відчуття базової безпеки.

У сучасних умовах екологічна проблематика вже не може розглядатися виключно як сфера природничих наук. Руйнування екосистем безпосередньо впливає на соціальне благополуччя населення, провокує зростання бідності, вимушену міграцію, втрату соціальної стабільності та погіршення ментального здоров'я громад. У цьому контексті екологічна соціальна робота спрямована не лише на усвідомлення екологічних ризиків, а насамперед на підтримку людини в умовах екологічно трансформованого та травматизованого середовища.

Особливого значення в контексті подолання цих руйнівних чинників набуває диференціація понять життєстійкості (hardiness) та резильєнтності (resilience).

Життєстійкість характеризує внутрішню ціннісно-мотиваційну здатність особистості зберігати психологічну рівновагу, самоконтроль і активну позицію у подоланні труднощів. Резильєнтність, своєю чергою, пов'язана з динамічною здатністю екосистеми «людина-середовище» адаптуватися до кризових обставин, мобілізувати зовнішні та внутрішні ресурси й відновлюватися після психотравмуючих подій [3]. У цьому процесі соціальний працівник виконує не лише підтримувальну, а й просвітницьку, профілактичну та мотиваційну функції, виступаючи фасилітатором розвитку екосоціальної резильєнтності громад.

Дослідження сучасних практик засвідчують, що ключовим ресурсом мінімізації наслідків війни є професійна життєстійкість та самоефективність самих фахівців соціальної сфери. Професійна життєстійкість охоплює залученість, контроль і готовність приймати виклики, що допомагає діяти в умовах емоційного навантаження. Емпіричні дослідження підтверджують її зв'язок із резильєнтністю, самоефективністю та особистісним зростанням соціальних працівників в умовах війни [4]. Особливо значущими предикторами особистісного зростання фахівців є їхня самоефективність та готовність приймати професійні виклики. Тому підтримка психологічних ресурсів самих соціальних професіоналів є базовою передумовою ефективної допомоги клієнтам.

Саме тому впровадження еко-орієнтованих практик психологічного відновлення та підтримки професійної життєстійкості є необхідною умовою не лише ефективної допомоги клієнтам, а й збереження професійного потенціалу самих фахівців соціальної сфери.

Особливої актуальності екологічна соціальна робота набуває в умовах воєнного стану, коли населення одночасно переживає психологічні травми, вимушене переміщення та екологічні наслідки війни. У таких умовах пріоритетами стають розвиток екологічної свідомості, формування культури відповідального ставлення до довкілля, еко-соціальна реабілітація (зокрема ветеранів та внутрішньо переміщених осіб), а також створення безпечного соціального простору для відновлення особистості [5].

Сучасна система професійної підготовки потребує негайної інтеграції екологічного компонента у зміст освітніх програм. Здобувачі вищої освіти за спеціальністю «Соціальна робота та консультування» повинні володіти компетентностями щодо оцінювання впливу екологічних чинників на якість життя, застосування екологічно орієнтованих підходів та реалізації практик підтримки життєстійкості різних груп населення на рівні територіальних громад.

Практична реалізація зазначених підходів здійснюється в Академії праці, соціальних відносин і туризму під час підготовки здобувачів вищої освіти за освітніми програмами спеціальності «Соціальна робота та консультування». У змісті освітніх компонентів акцент зроблено на формуванні компетентностей із психосоціальної підтримки в кризових ситуаціях, розвитку життєстійкості, роботи з вразливими категоріями населення, ветеранами, ВПО та громадами. Важливим є поєднання теоретичної підготовки з практикоорієнтованим навчанням, тренінгами, волонтерськими й соціальними ініціативами. Отже, екологічна соціальна робота виступає інтегральним інструментом формування життєстійкості особистості в умовах сучасних викликів. Її розвиток сприяє посиленню психосоціальної підтримки населення, формуванню екологічної відповідальності та утвердженню гуманістичних, екологічно орієнтованих цінностей у професійній діяльності.

Список використаних джерел

1. Dominelli L. Green Social Work: From Environmental Crises to Environmental Justice. Cambridge : Polity Press, 2012. 205 p.
2. Gray M., Coates J., Hetherington T. Environmental Social Work. London : Routledge, 2013. 271 p.
3. Пожидаєва О. В. Життєстійкість особистості як психологічний ресурс подолання кризових ситуацій. Психологія і особистість. 2021. № 2. С. 85–92.
4. Кокун О. М. Життєстійкість і резильєнтність людини в сучасному світі: теорія, дослідження, практика : монографія. Київ : Інститут психології імені Г. С. Костюка НАПН України, 2025. 214 с.
5. Семигіна Т. В. Сучасна соціальна робота. Київ : Академія праці, соціальних відносин і туризму, 2020. 275 с.
6. Albrecht G. Solastalgia: the distress caused by environmental change. Australasian Psychiatry. 2007. Vol. 15. P. 95–98.